

НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІЖНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Анотація. Розглянуто механізми державної підтримки працевлаштування молоді. Проаналізовано основні тенденції, що склались на ринку праці протягом останніх років, причини молодіжного безробіття, фінансування молодіжної політики зайнятості. Запропоновано шляхи удосконалення цього механізму.

Ключові слова: молодь, рівень безробіття, фінансове забезпечення працевлаштування молоді, зайнятість, Фонд державного загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття.

Annotation. The mechanisms of state support of employment of young people are considered. Basic tendencies, which was folded at the market of labour during the last years, reason of youth unemployment, financing of youth policy of employment, are analysed. The ways of improvement of this mechanism are offered.

Key words: young people, unemployment rate, financial providing of youth employment, employment, Fund of state obligatory social security in case of unemployment.

Вступ. Чинним законодавством передбачено широкі правові гарантії молоді на ринку праці. Правовим підґрунтям працевлаштування молоді є Конституція України, Закони України “Про зайнятість населення”, “Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем із наданням дотації роботодавцю”, “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, “Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки”, “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” та ін.

У сфері виходу молоді на ринок праці та її трудової адаптації державна політика передбачає зосередження зусиль на таких основних напрямках: сприяння працевлаштуванню молоді, підвищення її економічної активності, надання першого робочого місця, надання гарантій працевлаштування соціально-незахищеній молоді, підтримки вторинної зайнятості, самозайнятості та молодіжного підприємництва.

Найвищий рівень безробіття серед молоді спостерігається у віковій групі 15–19 років, тут він сягає 28,9%, у групі 20–24 роки він складає 17,6%, і чим старша людина, тим менша вірогідність потрапити в категорію безробітних.

Проблема зайнятості молодих людей неодноразово розглядалася багатьма дослідниками. Серед них Н.П.Борецька, О.В.Макарова, А.Молчанов, М.І.Хмельярчук, Н.Мазіна, О.А.Рудич, О.М.Балакірева, О.О.Яременко, О.В.Валькована та інші. Але все ж таки ця проблема є актуальною та потребує вирішення.

Постановка завдання. У дослідженні ставимо перед собою завдання розкрити сутність механізму впливу держави на становище соціально-активної частини молоді на ринку праці.

Результати. У 1983 році Міжнародною організацією праці були розроблені стандарти, відповідно до яких все населення країни можна умовно поділити на 3 категорії: зайняті, безробітні (економічно-активне населення) та особи поза робочою силою (економічно-неактивне населення).

Економічно-активне населення є основою формування робочої сили. Його кількість залежить від чисельності населення економічно-активного віку та рівня його економічної активності. Оскільки вік молоді законодавчо визначається межами 14–35 років, то основна частина молодих людей є економічно-активними. Проте найбільшою трудовою активністю характеризується найстарша група молоді (28–35 років). Невисокий рівень економічної активності характерний для молоді віком від 14 до 24 років. Це зумовлено тим, що в дану групу молоді включають осіб, які зайняті навчанням, створенням сім'ї,

народженням і вихованням дітей. Низька активність спостерігається і тому, що на ринку праці існує менший попит на робочу силу молоді через відсутність досвіду роботи, нижчий рівень професійних знань і навичок, порівняно зі старшим населенням, а також через невідповідність отриманої професії з вимогами ринку праці.

За даними Державного комітету статистики України, кількість безробітного населення працездатного віку (обчислена за методологією МОП) протягом минулих років знизилася від 2630,0 тис. у 2000 році до 1513,7 тис. у 2006 році (на 2% – у 2002, на 0,5% – у 2003 і 2004 роках, на 1,4% – у 2005, 0,4% – 2006) [9, с.178]. У першому півріччі 2007 року рівень працевлаштування безробітних, що перебували на обліку в Державній службі зайнятості становив у середньому 35,16% за всіма видами професій. Звичайно, позитивні зміни сталися у результаті підвищення ефективності роботи Державної служби зайнятості, зростання рівня поінформованості населення про вакантні посади, навчання та перекваліфікації безробітних. Проте на ситуацію вплинуло й те, що багато безробітних не реєструються офіційно, влаштовуються на тимчасові роботи, що не потребують високої кваліфікації, емігрують за кордон із метою заробітку грошей.

Механізми впливу держави на становище молодих людей на ринку праці закладені в нормативно-правових актах.

У Законі України “Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки” визначено, що одним з основних напрямків її виконання є забезпечення зайнятості та розвиток підприємницької діяльності молоді, що передбачає:

- сприяння гарантованому забезпеченню молоді першим робочим місцем, стимулювання створення роботодавцями додаткових робочих місць для молоді;
- стимулювання програми підтримки молодіжних центрів праці, бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, створення у вищих навчальних закладах підрозділів із працевлаштування студентів і випускників;
- створення умов для праці студентської молоді без відриву від навчального процесу; створення умов для професійної орієнтації та професійного навчання молоді;
- забезпечення вторинної зайнятості молоді, діяльності молодіжних трудових загонів;
- запровадження механізму державної підтримки розвитку молодіжного фермерства та молодіжного підприємництва в сільській місцевості, відповідних програм; розробку та впровадження освітніх проектів для сільської молоді щодо стимулювання підприємницької діяльності;
- інформаційне та правове забезпечення молоді, яка здійснює трудову міграцію за межі України;
- підтримку програм молодіжних громадських організацій та їх спілок, спрямованих на вирішення проблем зайнятості молоді та реалізацію її підприємницьких ініціатив [1].

Закон України “Про зайнятість населення” передбачає бронювання на підприємствах, в установах та організаціях, незалежно від форм власності, із чисельністю працівників понад 20 чоловік до 5% загальної кількості робочих місць за робітничими професіями, у тому числі з гнучким графіком роботи для молоді, яка закінчила навчання в середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних закладах освіти, звільнилась зі строкової або альтернативної (невійськової) служби та якій надається перше робоче місце, дітям (сиротам), які залишилися без піклування батьків, а також особам, яким виповнилося 15 років і які за згодою одного з батьків або особи, що їх замінює, можуть як виняток прийматись на роботу. Квота робочих місць для працевлаштування молоді визначається місцевими органами виконавчої влади. У разі відмови в прийомі на роботу з підприємств, установ та організацій стягується штраф у п'ятдесятикратному розмірі неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожен таку відмову. Ці кошти спрямовуються в Державний фонд соціального страхування України на випадок безробіття і використовуються виключно на фінансування витрат для створення додат-

кових робочих місць для молоді, її професійну підготовку та перепідготовку [5]. Частина цих коштів іде на забезпечення молоді першим робочим місцем із наданням дотації роботодавцю.

Дотація роботодавцю надається щомісячно протягом двох років у розмірі фактичних витрат на основну й додаткову заробітну плату молоді, прийнятої з наданням дотації, (але не вище середньої заробітної плати, що склалась у відповідному регіоні за минулий місяць) та суми внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що сплачуються відповідно до закону. Її надання здійснюється в межах асигнувань Державного бюджету України, передбачених на такі цілі, та коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, які стягуються як фінансові санкції з підприємств, установ і організацій [2]. Протягом 2006 року шляхом надання дотацій роботодавцям працевлаштовано 38 тис. осіб [4].

Держава гарантує надання роботи за фахом молодим спеціалістам – випускникам державних професійно-технічних і вищих навчальних закладів, потреба в яких була визначена державним замовленням.

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства можуть установлювати додаткові пільги щодо податку з доходів фізичних осіб студентам та учням, що працюють у складі студентських та учнівських трудових загонів на сільськогосподарських роботах чи на інших видах робіт, на підприємствах державної або комунальної форми власності. Таким чином забезпечуються умови для вторинної зайнятості.

Ефективність будь-якої політики, зокрема й політики зайнятості, значною мірою залежить від її фінансування. Основу фінансового забезпечення регіональної політики зайнятості становлять кошти державного бюджету та Державного фонду загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття. Слід зауважити, що останніми роками спостерігалось значне скорочення коштів бюджетів різних рівнів і позабюджетних фондів на забезпечення зайнятості, тому регіональна політика щодо цього питання реалізувалася переважно за рахунок коштів Фонду.

Джерелами формування коштів цього фонду, передбаченими Законом України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття”, є страхові внески страхувальників-роботодавців, застрахованих осіб; асигнування з державного бюджету; суми фінансових санкцій, застосованих до підприємств, установ за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків; благодійні внески юридичних осіб.

На сьогодні найвагомішим джерелом надходжень виступають страхові внески юридичних і фізичних осіб на випадок безробіття та штрафні санкції. Так, із 3075,085 млн. грн., що надійшли на рахунок Фонду станом на 01.01.2007 року вищевказані кошти становили 99,9%, тобто практично всю суму.

Важливим заходом для зменшення рівня безробіття населення, і в тому числі молоді, є надання одноразової допомоги з безробіття для здійснення підприємницької діяльності. У 2006 році така допомога була виплачена 28,2 тис. осіб, у середньому по 3,0 тис. грн. на одного безробітного. Основними напрямками організації такої підприємницької діяльності були: торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, сільське господарство, промисловість [4].

Протягом останніх років відбувалися зміни у структурі зайнятості:

- скорочувалась зайнятість у легальній сфері економічної діяльності;
- відбувалися структурні зміни у бік скорочення зайнятості в державному секторі економіки та її зростання у недержавному;
- отримали значного розповсюдження неформальні види зайнятості [6, с.101].

Ще однією особливістю перерозподілу зайнятих на ринку праці між офіційним і неофіційним секторами є те, що сьогодні до претендента на вакантну посаду починають ставити нові вимоги, порівняно з минулим часом. На перше місце виходять досвід роботи,

високий рівень отриманої освіти та відповідно кваліфікації працівника, знання однієї, а іноді декількох іноземних мов, ініціативність, готовність працювати понад установлений робочий час тощо. Через це на ринку праці існує величезна конкуренція. Вона підсилюється ще розривом між попитом та пропозицією, яка виникає через невідповідність отриманої випускниками навчальних закладів освіти та реальних потреб ринку праці.

Останніми роками істотно знизилася частка фінансового забезпечення заходів активної політики зайнятості. Вона передбачає створення нових робочих місць, професійну підготовку кваліфікованих працівників, організацію громадських робіт тощо.

Що ж стосується виплати допомоги у зв'язку з безробіттям, то вона щороку становить понад 60% витратної частини фонду. Частка витрат на фінансування заходів пасивної політики зайнятості є найбільшою в регіонах, де спостерігається найкритичніша ситуація на ринку праці. В Україні найвищий рівень безробіття зареєстрований у Тернопільській (5,3%), Рівненській (4,7%), Черкаській (4,4%), Полтавській (4,1%), Кіровоградській (4,0%) областях [8, с.183].

Обмеженість фінансового забезпечення політики зайнятості не дає змоги застосувати всі засоби активізації регулювання ринку праці. За таких умов актуальним є залучення механізму ефективного використання наявних фінансових ресурсів для регулювання ринку праці та раціонального розподілу їх між регіонами.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного матеріалу, можемо зробити наступні висновки й подати пропозиції.

1. Закони України, Програми, що стосуються працевлаштування молоді дуже часто мають декларативний характер і не впроваджуються на практиці належним чином.

2. Значна частина молоді не поінформована про свої права на ринку праці. Слід було б інформаційні стенди розміщувати не лише в Службі зайнятості та в Молодіжних центрах праці, а й у навчальних закладах усіх рівнів акредитації, у місцях відпочинку молоді.

3. В Україні зменшуються асигнування з бюджету на програми зайнятості населення, і молоді зокрема. Фінансування витрат здійснюється переважно за рахунок Фонду державного загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття. Оскільки рівень безробіття характеризує стан економіки в державі, на фінансування політики зайнятості повинна виділятися більша частина коштів із Державного бюджету.

4. Необхідно збільшити фінансування заходів активної політики зайнятості, тобто тих, які спрямовуються на підвищення конкурентоспроможності робочої сили, забезпечення її якісної відповідності у просторі і часі робочим місцям, зростання попиту на робочу силу.

5. Молодь, яка вперше шукає роботу, мусить набувати професію або спеціальність до початку трудової діяльності в навчальних закладах. Великого значення набуває підвищення гнучкості системи професійного навчання і перекваліфікації, передусім шляхом розвитку прямих договірних відносин між підприємцями, підприємствами й навчальними закладами. При цьому плани і програми навчання слід орієнтувати на задоволення конкретних потреб замовника.

6. І найголовніше, на ринку праці молоді люди часто потребують не соціальної допомоги, а соціальної підтримки. Ця підтримка, на нашу думку, повинна полягати в тому, щоб забезпечити молоді гідні умови праці, підтримати молодих підприємців, допомогти адаптуватись до роботи, сприяти вторинній зайнятості.

Людина є головною рушійною силою суспільства, і тому держава має забезпечувати зростання інвестицій безпосередньо на розвиток людиною свого потенціалу, на підготовку наукових кадрів, використовуючи різноманітні форми стимулювання інноваційної діяльності, зокрема бюджетне фінансування, пільгове кредитування, різні види податкових пільг.

1. <http://www.rada.portal.gov.ua>. Закон України “Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки”.
2. <http://www.rada.portal.gov.ua>. Закон України “Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю” від 4 листопада 2004 р. Закон України “Про зайнятість населення”.
3. <http://www.rada.portal.gov.ua>. Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”.
4. www.dsz.gov.ua Звіт про діяльність та виконання бюджету Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття від 12.06.2007 р.
5. <http://www.rada.portal.gov.ua>. Закон України “Про зайнятість населення” від 01.03.1991 №803–ХІІ зі змінами та доповненнями.
6. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки: Монографія. – К.: Ліра, 2004. – С.97–104.
7. Соціальні проблеми працевлаштування молоді: Аналітичний звіт / О.М.Балакірева, О.О.Яременко, О.В.Валькована та ін. – К.: Державний інститут проблем сім’ї та молоді, 2004. – С.11–31, 85–103.
8. Україна у цифрах у 2006 році. Статистичний довідник. За ред. Осауленка О.Г. – К.: Видавництво “Консультант”, 2007. – С.180–185.